

är att väljarna genom sitt röstande medverkade till en ytterligare spridning av det politiska inflytandet i förbundsdagen. De stora partierna fick vidkännas minskningar i sina parlamentsgrupper, medan F.D.P. och Die Grünen kraftigt ökade sin representation. För de grönas vidkommande så kraftigt att de nu bl a kan kräva representation i samtliga utskott. Utöver detta kan man också notera att fler röster än tidigare avgavs på de små partier som inte finns representerade i förbundsdagen. Även andelen blankröster ökade och utgjorde nu knappt 5 procentandelar.

Liksom tidigare gick de mandat som fördelas med förstarösten, majoritetsval i enmanskretsar, enbart till de största partierna. CDU vann 169 och SPD, som ökade sin andel något, segrade i 79 valkretsar. Valresultatet ledde också till att det nu är fler kvinnliga medlemmar av förbundsdagen än någonsin tidigare. Av de 77 kvinnliga förbundsledamöterna representerar 24 Die Grünen – som har en majoritet av kvinnor i sin grupp.

De första valanalyserna tyder på att de traditionella partibanderna försvagats och politikens innehåll fått ökad betydelse för väljarna. Det västtyska politiska systemet med bl a ökande tendenser till väljarmobilitet och förändringar i den socio-ekonomiska strukturen bör under de närmaste åren kunna bli ett rikt och intressant forskningsfält för de västtyska valforskarna.

Koalitionsproblematiken ständigt aktuell.

FDPs stärkta position efter valet ledde omedelbart till diskussioner kring vilka effekter detta skulle få på relationerna till i första hand CSU, men också till kansler Kohl och CDU. FDPs roll försvagas dock något av att dess bas på delstatsnivå är relativt svag. Partiet är representerat endast i fem av de tio delstatsförsamlingarna och deltar i regeringsarbetet endast i Niedersachsen och Väst-Berlin. Trots detta har F.D.P. efter valet på flera områden sökt markera en egen profil. I bl a frågan om kärnvapenedrustningen i Europa har detta lett till konfrontation med CDU/CSU. En intressant fråga inför den nya valperioden är om fridemokraterna, tack vare sin valframgång, kan få någon annan funktion i regerings-samarbetet än "den politiska hjälpgummans".

Inom SPD har man fått ledarproblem efter valet. Johannes Rau beslutade sig för att återvända till delstatspolitiken och någon självklar stark efterträdare finns inte. På partiledarposten avgick Willy Brandt och ersattes av en representant för "partimitten", nämligen det förra valets kanslerkandidat Hans-Jochen Vogel. Brandts beslut att avgå föregicks av en intern strid efter en uppmärksam utnämning av en ny kvinnlig talesman för partiet. Någon lösning på frågan om relationerna till de gröna har inte framkommit, utan frågan har snarare blivit mer infekterad. Det stundande delstatsva-

let i Hamburg kan bli en fingervisning om hur både partierna och väljarna ser på de röd-gröna relationerna.

Avslutningsvis kan man konstatera att den västtyska politiska arenan innehåller oerhört många spännande och för svensk politik – och svenska statsvetare – betydelsefulla inslag. Det bör föranleda ökat intresse i såväl undervisning som forskning.

Göteborg i april

Sabine Lessmann Rutger Lindahl

Noter

¹ Cf Pappi (1985), Klingemann (1985)

² Jfr Gibowski (1986)

Referenser:

- Forschungsgruppe Wahlen e. V. (1987), *Bundestagswahl 1987. Eine analyse der Wahl zum 11. Deutschen Bundestag am 25. januari 1987*, Mannheim
- Gibowski, W G (1986), *Sind Landtagswahlen politischer als Bundestagswahlen?*, Mannheim, mimeo
- Gibowski, W G, M Kaasee (1986), Die Ausgangslage für die Bundestagswahl am 25. Januar 1987, in: *Aus Politik und Zeitgeschichte*, B48/86:3–19
- Kaase, M (1983), The West German Genral Election of 6 March 1983, in: *Electoral Studies*, Vol. 2, 1983:158–166
- Klingemann, H-D (1985), West Germany, in: I Crewe, D Denver (eds.) *Electoral Change in Western Democracies. Patterns and Sources of Electoral Volatility*, London-Sydney, 1985:230–263
- Klingemann, H-D, M Kaase (eds.) 81986), *Wahlen und politischer Prozess. Analysen aus Anlass der Bundestagswahl 1983*, Opladen
- Pappi, F U (1985), *The Persistence of the Traditional Social Cleavages in German Voting Behaviour*, paper presented at the IPSA-conference, Paris 1985

Underhusvalet i Storbritannien 11 juni 1987

Mrs. Margaret Thatcher, ledare för det Konservativa partiet och premiärminister sedan 1979, vann den 11 juni 1987 Underhusvalet i Storbritannien. Det var första gången i modern tid som en premiärminister vunnit ett tredje allmänt val i rak följd. Även ur andra aspekter var valet intressant. Det var det andra valet som kännetecknades av trepartikampen mellan de konservativa, Labour och Alliansen. Alliansen, bestående av det traditionella liberala partiet och det 1981 bildade socialdemokratiska partiet SDP, hoppades återigen kunna bryta tvåpartimallen i brittisk politik. Utgången kan ur respektive partis synvinkel sägas ha blivit bättre än befarat för de konservativa, bättre än väntat för Labour, samt en besvikelse för Alliansen. När mandaten

fördelats var Mrs. Thatcher och hennes konservativa parti tveklösa segrare, med en majoritet på 102 mandat över den sammantagna oppositionen. Valsystemet – majoritetsval i enmansvalkretsar – har som bekant en tendens att ge fullständig seger till den största minoriteten.

Tabell 1. Avgivna röster och procentuell andel av hela väljarkåren

	Avgivna röster		Mandat	Förändringar
Conservatives	13 763 134	42,3 % (-0,1)	375+1	-17 (+12,-29)
Labour	10 033 633	30,8 % (+3,3)	229	+21 (+27,-6)
Alliance	7 339 912	22,6 % (-2,8)	22	-5
Lib			17	-2 (+3,-5)
SDP			5	-3 (+0,-3)
SNP	416 873	1,3 %	3	+1 (+3,-2)
Plaid Cymru	123 589	0,4 %	3	+1 (+1,0)
Nordirland	731 782		17	
<i>Totala antalet mandat</i>			650	

Anm. "Tilläggsmandat" för de konservativa avser talmannen. I kolumnen "Förändringar" anges dels nettomandatförändringen, dels inom parentes nyvinster respektive förluster. SNP är Scottish National Party, Plaid Cymru är det walesiska nationalistpartiet. Beträffande Nordirland se närmare nedan. Kom ihåg vid jämförelser med valet 1983 – se t ex *Statsvetenskaplig Tidskrift* 1984 nr 1 – att siffrorna ovan relaterar till mandatläget vid parlamentets upplösning. Förändringar jämfört med 1983 beror på fyllnadval under mandatperioden. Röstberättigade: 43 181 321. Röstande: 32 536 205. Valdeltagande: 75,4 % (+2,7 %). Man kan observera att *röstlängden* i Storbritannien upprättas manuellt valkretsvis; registreringsprocessen torde uppvisa såväl systematiska som lokala felkällor (Home Office-uppgifter enligt Daily Telegraph 12/6 1987). Källa: Financial Times och The Guardian 13/6 1987.

Tabell 2. Röstfördelning regionvis

	N	England		Skottland	Wales
			M+S		
Conservatives		12 524 098		713 499	501 302
	-2 %		+1,5 %	-4,3 %	-1,5 %
Labour		8 010 189		1 258 177	765 267
	+5 %		+1,5 %	+7,3 %	+7,5 %
Alliansen		6 465 611		570 043	304 258
	-3 %		-3 %		
Lib				-2,3 %	-1,4 %
SDP				-3,1 %	-3,9 %

Källa: The Times 15/6 1987, Financial Times 13/6 1987. Med "N" betecknas Norra England, med "M+S" the Midlands samt Södra England.

En av de mest påtagliga företeelserna i valet var den fortsatta polariseringen mellan norra delarna och södra delarna av England. Geografiskt löper delningslinjen från floden Severn (Wales södra gräns) snett nordost genom landet till Humberfloden söder om Yorkshire. Vidare sker en alltmera markerad åtskillnad mellan storstadskärnor – förort/landsbygd. De konservativa har inga mandat alls i Manchester, Leicester, Bradford, Liverpool, Glasgow och Newcastle, och bara två vardera i Edinburgh och Leeds. Endast Storlondon uppvisade en annan storstadstrend.

Nordirland

Nordirland eller Ulster har 17 mandat fördelade på 13 unionister och fyra nationalisterna. Ledare för Unionisterna är James Molineaux och pastor Ian Paisley. Notabelt var att den namnkunnige och 75-årige Enoch Powell förlorade sin plats till SDLP; SDLP vann sammanlagt tre mandat och erhöll 154.000 röster, det största antalet på mer än tio år. Gerry Adams, president för Sinn Fein (aggressiva nationalisterna), behöll sitt mandat. Sinn Fein erhöll sammanlagt 83.000 röster.

Mandatfördelningen i Ulster är följande: OUP (Officiella Unionister) 9 mandat, DUP (Dem. unionister) 3 mandat, Pop. Unionist 1, SDLP (Soc. dem & Lab Party) 3, Sinn Fein 1. Den nordirländska statistiken medtages i denna framställning inte i siffrorna för Storbritannien i övrigt.

Skottland

I Skottland erhöll de konservativa blott 10 (mot tidigare 21) av 72 platser, mindre än hälften jämfört med 1983. Labour vann 9 nya mandat och erhöll sammanlagt 50 platser, vilket ansågs starkt gjort av Labour. Bl. a. slogs Roy Jenkins, SDP, ut av Labour. Ordföranden i SNP, Gordon Wilson, slogs också ut av Labour i Dundee East. Alliansen tog 9 mandat. Tre mandat gick till Scottish National Party.

Uttryckt i avrundade procent av rösterna erhöll de konservativa 24 % (-4 %), Labour 42 % (+7 %), Alliansen 22 % (-5 %) och SNP 13 % (+1 %).

Labour

Labourpartiets mångomskrivna inre slitningar mellan moderata och militanta fortsatte efter valet 1983. Dåvarande partiledaren Michael Foot avgick strax efter valet, och efterträdare blev walesaren Niel Kinnock. Han anses ha gjort en för Labour mycket bra valrörelse och går ur valet med starkt partiauktoritet – samtidigt som säkerligen bortåt en fjärdedel av labourrepresentanterna i parlamentet av pressen allmänt hålls för att vara "militanta".

160 kandidater blev återvalda, 69 blev nyvalda. 27 mandat var nyvunna medan 6 tidigare labourvalkretsar förlorades. Labour blev därmed otvetydigt det ledande oppositionspartiet, inte bara i antalet mandat, utan även i procentandel av väljarkåren. Regionalt gick Labour sammantaget fram med 2,5 %, fördelat med 1,5 % i England, 7,3 % i Skottland samt 7,5 % i Wales.

I Leicester East vann advokaten Keith Vaz för Labour – den förste av asiatisk härstamning i Underhuset på 60 år – över den sittande konservative ledamoten. Här skedde en märklig svängning till Labours fördel med 9,2 %, något som klart översteg genomsnittet i övrigt. Men trots framgångarna för Labour i övriga storstäder var valutgången i Storlondon oroande för partiet. Kanske var det kända radikala namn som påverkade Labours relativt sett svaga röststöd. Här skedde en relativ röstsvingning med 0,5 % från Labour till de konservativa, och Labour förlorade tre mandat. Invalda blev dock tre svarta ledamöter, varav en kvinna (Diane Abbot), men med sämre röstresultat än när Labour vann samma valkretsar 1983. Det är ännu omöjligt säga om rastillhörighet spelade någon roll för detta, då Labour generellt uppvisade ett svagt mönster i London, och en etnisk analys av valet återstår att göra.

Men trots de relativt stora framgångarna i Skottland och i övriga delar av Storbritannien där arbetslösheten överstiger genomsnittet, så dominerar en annan reflektion som är mera långsiktig: Labour kan öka sin röstandel hur mycket som helst i dessa regioner – men innan partiet kan ta mandat även i de mellersta och sydöstra delarna av landet, har det små utsikter att bli regeringsparti igen.

Alliansen

Alliansens 633 kandidater i Storbritannien (exkl. Nordirland) erhöll 22,6 % av rösterna. Analyser visar att 10 % avgavs för 306 SDP-kandidater, och mer än 13 % för 326 liberala kandidater. Vidare tappade Alliansen i genomsnitt 2,7 % av rösterna där liberaler var Alliansens kandidater, medan Alliansen tappade 3,6 % där SDP-kandidaterna fanns. Regionalt sett tappade de liberala 2,3 % i Skottland och 1,4 % i Wales. SDP minskade med ca 3 % i Skottland och med nästan 4 % i Wales.

Alliansen erhöll nu 22 mandat, varav tre var nyvunna samtidigt som 8 var förluster. Av dessa 22 erhöll SDP 5 mandat, gjorde inga nyvinster utan förlorade tre platser. Det blev tre utav "de fyras gäng", nämligen Roy Jenkins, Bill Rogers och Shirley Williams som blev utslagna. Ledaren David Owen behöll sitt mandat men ställs omedelbart inför frågan om det fortsatta samarbetet med liberalerna – och om själva ledarskapet inom Alliansen. Allmänt ansågs det att det inte hade varit en styrka inför väljarna med ett delat ledarskap för Alliansen mellan

"the Two Davids", David Owen och David Steel.

De liberala erhöll 17 mandat, varav tre var nyvunna men fem var förluster. Bland de senare fanns två av liberalernas mera kända parlamentariska företrädare, Michael Meadowcroft och Clement Freud.

Taktisk röstning – en möjlighet som diskuterades ganska livligt i pressen före valet – tycks marginellt kunna påvisas i vissa områden. En tänkbar strategi för oppositionen hade kunnat vara att tredje största partiet valmanskår uppmanats att lägga sina röster på andrapartiet i de valkretsar som innehades av de konservativa. Konstruktionen tycks framför allt ha teoretiskt intresse. En sådan uppgörelse skulle kunna tyckas vara en omöjlighet för varje parti med självaktning, i synnerhet för Labour med dess oförändrade ambitioner att vara huvudalternativet till de konservativa. Tidningen *The Independent* redovisade den 13/6 1987 resultatet av en

enkät i denna fråga. Frågan var "Röstade ni för ert förstahandsparti, eller röstade ni taktiskt för att besegra ett annat parti?" Bland de som uppgav sig ha röstat för de konservativa var svaret 88 % för förstahandspartiet och 11 % taktiskt, för Labour 81 % – 17 %, samt för Alliansen 71 % – 28 %. Sammantaget skulle detta betyda att i alla fall 17 % av väljarna uppgivit sig ha röstat taktiskt.

41 kvinnor, sammantaget 6,3 % av samtliga parlamentsledamöter, erhöll mandat, jämfört med 23 vid valet år 1983 (eller 28 vid upplösningstillfället). De konservativa erhöll 4 nya kvinnliga representanter och har nu 17. Labour har 20 kvinnor i parlamentet. Alliansen har 2 och SNP 1. Av partierna saknade endast de konservativa ett särskilt kvinnoprogram – men tycks ändå ha vunnit 43 % av de kvinnliga röstades röster, jämfört med 31 för

Tabell 3. Geografisk mandatfördelning i Storbritannien (mandatförändring inom parentes).

	Cons	Lab	All	Nat
Skottland	10 (-11) -4,3 %	50 (+9) +7,3 %	9 (+1) -5,3 %	3 (+1)
Wales	8 (-6) -1,5 %	24 (+4) +7,5 %	3 (+1) -5,3 %	3 (+1)
Nordengland	66 (-5) -1,7 %	96 (+7) +5,4 %	4 (-2) -3,5 %	-
Sydengland (med Midlands)	292 (+1) +1,1 %	59 (+0) +1,3 %	6 (-1) -2,2 %	-
Totalt	376 (-21) -0,2 %	229 (+20) +3,2 %	22 (-1) -3,0 %	6 (+2)

Källa: *The Economist* 20–26/6 1987.

Tabell 4. Socioekonomisk röstfördelning i Storbritannien (röstandelar i %)

	Kön:		Ålder:				Klass:					
	M	K	18- 29	30- 44	45- 64	65-	AB	C1	C2	DE	F	A
Cons	41	43	36	41	44	47	54	47	42	31	29	25
förändr:	0	-1	-3	+2	0	+2	-1	-2	+4	+1	0	+1
Lab	33	31	35	31	31	31	13	24	35	46	43	52
förändr:	+3	+3	+3	+3	+5	+3	-2	+4	+3	+1	+4	+5
All	23	23	26	26	22	21	30	26	21	20	25	20
förändr:	-3	-3	+1	-4	-5	0	+3	-3	-5	-2	-4	-4

Källa: *The Independent* 13/6 1987 från ITN/Haris Exit Poll. Förändringarna anges i förhållande till 1983 års siffror. Kategorindelningen är följande: AB: Professional & Managerial; C1: Office & Clerical; C2: Skilled manual workers; DE: Semi- & Unskilled manual workers. Kolumnen "F" anger hur de fackföreningsanslutna uppgav sig ha röstat, samt kolumnen "A" hur de arbetslösa uppgav sig ha röstat.

Labour och 23 för Alliansen. Ett öbservandum för Mrs. Thatcher är, att bland de yngsta väljarna, 18–24 år, så har röststödet för de konservativa visserligen sammantaget ökat med +4 % bland männen, men minskat med 5 % bland kvinnorna.

Tendensen i valet 1987 var inte bara att de konservativa tappade stort i Skottland, de förlorade mark också i Västra England med Wales samt i norra England. Likaså tappade faktiskt de konservativa röster – men inte mandat – i sydväst, mest i Devon och Cornwall. I det mandat-täta södra och sydöstra England ökade de emellertid med genomsnittligt 1,5 %. Röstsvingningen bort från de konservativa tycks inte knuten till arbetslöshet utan tycks vara ett geografiskt fenomen. Som exempel kan nämnas att i de sju londonvalkretsarna med de högsta arbetslöshetssiffrorna ökade faktiskt röstunderlaget för de konservativa med 4,5 %.

Av sociala trender tycks Alliansen haft viss framgång bland högutbildade, men inte bland högre medelklass. Alliansen tappade såväl bland tjänstemän som yrkesutbildade arbetare som bland arbetslösa och industriarbetare.

Om Storbritannien hade haft ett proportionellt valsystäm hade mandatfördelningen blivit ungefärligen 270 för de konservativa, 200 för Labour och 150 för Alliansen. Alliansen hade då nått sitt första mål att bli tungan på vågen i en balanssituation. Tidningen *The Independent* citerar den 13/6 1987 en opinionsundersökning i anslutning till valet om huruvida ett proportionellt valsystäm ansågs önskvärt. 67 % av dem som uppgav att de röstat för de konservativa, 47 % av dem som röstat Labour samt 21 % av Alliansens anhängare uttalade sig för det befintliga systemet. Siffrorna för ett proportionellt system var för resp. parti 28 %, 46 % samt 75 % (övriga = vet ej). Sammantaget var 49 % för och 46 % emot de existerande systemet med majoritetsval i enmansvalkretsar.

De konservativas valseger hängde i hög grad samman med en splittrad opposition. Detta är det stora strategiska problemet för oppositionen. Att finna en lösning är en förutsättning för att det skall uppstå ett alternativ till den nuvarande härskande minoriteten även i fortsättningen erhåller en mandatmässig pluralitet.

Terry Carlbom

Sakkunnigutlåtanden rörande professuren i statsvetenskap vid Umeå universitet

Av samhällsvetenskapliga fakulteten vid Umeå universitet utsedd till sakkunnig vid tillsättningen av professuren i statsvetenskap får jag överlämna följande utlåtanden. Vid ansökningstidens utgång 1986-05-20 hade tre sökande anmält sig, nämligen professorerna Sten Berglund och Jan-Erik Lane samt docenten Gunnel Gustafsson. I november 1986 meddelades att Sten Berglund återtagit sin ansökan. I mars 1987 meddelades att Jan-Erik Lane återtagit sin ansökan. Denne återkallade emellertid därefter sin återkallelse. Om en sökande återkallar sin ansökan sedan ansökningstiden gått ut, kan han dock inte göra detta ogjort genom att återkalla återkallelsen. En sådan åtgärd är att betrakta som inlämnande av en ny ansökan, vilken inkommit för sent, i detta fall inte mindre än tio månader för sent. Upplysningar om denna regel har lämnats mig i brev 1987-03-27 av utbildningsdepartementets rättschef, vilket biläggs detta utlåtande.¹ Följaktligen tar jag här endast ställning till sökanden Gustafsson.

Enligt förordningen gäller som behörighet till lärartjänst vid universitetet "den vetenskapliga och pedagogiska skicklighet och den förmåga i övrigt som behövs för att fullgöra tjänsten väl". Vid professorstillsättningen skall särskild vikt fästas vid vetenskaplig och även vid pedagogisk skicklighet.

Docent *Gunnel Gustafsson* (f 1943) har efter grundexamen vid Umeå universitet med ämnena nationalekonomi, pedagogik och statskunskap varit verksam vid statsvetenskapliga institutionen i olika befattningar som universitetslektor, docent, t f professor och rådsforskare vid HSR. Sin vetenskapliga debut gjorde hon 1969 inom det stora kommunalforskningsprojektet, när hon lade fram sin licentiatavhandling om kommunreformens konsekvenser för den kommunala demokratin. Undersökningen avgränsades till effekterna på deltagande, representation och organisationsrelationer i sex nybildade kommuner. En viktig orsak till förändringen i förtroendemannakårens sammansättning visade sig vara att kommun- och partimeriter vägde tyngst vid omval till den nya kommunen, vilket missgynnade grupper som kvinnor, yngre, personer med lägre utbildning och socialgruppstillhörighet m. fl. Ett annat resultat var att uppdragskoncentrationen minskade. När man följer de resonemang som leder till dessa och liknande resultat, förflyttas man tillbaka till den glada tid under sextioalet, då svensk statskunskap i ungdomlig experimentlust och uppslagsrikedom genomgick en metodisk nyorientering. Sålunda är det mycket tal om "generella frågeställningar" i avhandlingen och på var och varannan sida möter vi "hypoteser" och "variabler". Man kan tröttnas något av att datapresentationen är lika omständlig som

¹ Brevet publiceras ej här.